

יוצא לאור על-ידי המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ונטורה, ג. 2015. סקירת ספר: יצירת דקר האימפריאלית: היסטוריה וארכיטקטורה. הרשת הגאוגרפית, כרך 8, עמודים 75-78.

חברי וחברות המערכת

פרופ' רחל אלטרמן
הקתדרה לארכיטקטורה/תכנון
ערים ע"ש דוד עזריאלי, הטכניון

פרופ' פועה בר (קותיאל)
המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח
סביבתי, אוניברסיטת בן-גוריון
בנגב

פרופ' חיים צוער
המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח
סביבתי, אוניברסיטת בן-גוריון
בנגב

פרופ' ברוך קיפניס
החוג לגאוגרפיה ולימודי סביבה,
אוניברסיטת חיפה

פרופ' רות קרק
המחלקה לגאוגרפיה,
האוניברסיטה העברית בירושלים

פרופ' יוסי שלהב
המחלקה לגאוגרפיה וסביבה,
אוניברסיטת בר-אילן

צוות העורכים

פרופ' שאול קרקובר

עורך ראשי - תחומים: גאוגרפיה עירונית, כלכלית ותכנון
המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

פרופ' יוסי כץ

עורך תחומי: גאוגרפיה היסטורית
המחלקה לגאוגרפיה וסביבה, אוניברסיטת בר-אילן

פרופ' יונתן לרון

עורך תחומי: גאומורפולוגיה, גאולוגיה וקלימטולוגיה
המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

פרופ' טל סבוראי

עורך תחומי: מערכות מידע גאוגרפיות וחישה מרחוק
המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

פרופ' מיכאל סופר

עורך תחומי: גאוגרפיה כפרית
המחלקה לגאוגרפיה וסביבה, אוניברסיטת בר-אילן

פרופ' נעם שובל

עורך תחומי: גאוגרפיה של תיירות ופנאי
המחלקה לגאוגרפיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

פרופ' יצחק שנל

עורך תחומי: גאוגרפיה חברתית-תרבותית
המחלקה לגאוגרפיה וסביבת האדם, אוניברסיטת תל-אביב

כתב העת 'הרשת הגאוגרפית' מוכר ע"י הו"ת ככתב עת מדעי לצורך תקצוב האוניברסיטאות

כתובת: המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, באר-שבע 84105

טלפון: 08-6472001/2/3 e-mail: shaul@bgu.ac.il פקס: 08-6472821

סקירת ספר

יצירת דקר האימפריאלית: היסטוריה וארכיטקטורה

מאת: ליאורה ביגון, 2014, הוצאת אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן, 216 עמ'

גל ונטורה*

Book Review: Imperial Dakar Formation: History and Architecture

מעבר לים. ביגון מנתחת את האינטראקציה המסועפת שעמדה בבסיס התפתחותה האורבנית, שהתבססה על משא ומתן בין השליטים הקולוניאליים – מצביאים, מושלים, פקידי מינהל ותושבים מהקהילה הלבנה – ובין התושבים המקומיים שחיו במקום לפני הקמת העיר, לצד המהגרים האפריקאים שנהרו אליה במרוצת השנים.

הספר מתאר בשפה ציורית את צמיחתה של דקר בתקופת ה"קולוניזציה האפקטיבית" (colonisation effective), למן ייסוד העיר ב-1857 ועד שנות השלושים של המאה העשרים, תוך שילוב בין שלוש תימות-על: אפריקה שמדרום לסהרה, קולוניאליזם, ומורשת תכנונית ואדריכלית. בשל מיקומה האסטרטגי, כמובלעת העירונית המערבית ביותר במערב אפריקה, נתפסה דקר ככלי מרכזי ורב חשיבות בעיני הצרפתים, אשר חתרו לשלוט דרכה במרחב של אפריקה המערבית הצרפתית. הנמל של העיר, שהורחב בראשית המאה העשרים בהתאמה לגידול בייצוא, אפשר לשליטה של דקר לשלוט בסחר הימי בין צרפת ומערב אפריקה, וקיבע את מעמדה של העיר כבירתה של הפדרציה של "אפריקה המערבית הצרפתית" (Afrique Occidentale Française). בחירת דקר כעיר הבירה של הפדרציה ב-1902 (כתחליף לסן-לואי) הביאה לצמיחה חסרת תקדים בעיר, ולהקמת מבני ציבור רבים, ביניהם תשתיות, מבני ממשל, מבני מסחר ומבני מגורים לאירופאים, אשר הופרדו במכוון בידי המינהל הקולוניאלי מהקהילה המקומית.

ואולם, ביגון מראה בספרה כי ייסוד דקר לא היה פרויקט צרפתי חד-כיווני בלבד, אשר הנחיל מודלים אורבניים אירופאים לטריטוריה האפריקאית, וכי תהליך יצירתה של דקר – כלשון כותרתו המוקפדת והמדויקת של הספר – היה מורכב ודינמי. למרות השלטון הקולוניאלי, תפקדה דקר כמרחב מורכב אשר שילב בין פרספקטיבות שונות שעמדו במשא ומתן מתמיד בין הקולוניזטורים לבין הסביבה. מרחב מורכב זה תואם את הנחותיו של מישל פוקו (Foucault), אשר סבר כי הכוח המוסדי אינו רק אמצעי חד-צדדי, מדכא וכובל, אלא כלי פרודוקטיבי שמצמיח צורות התנהגות חדשות, חלק

"אדוני, הנני מתכבד להודיעך כי היום, עשרים וחמישה במאי 1857, השתלטי בשם צרפת על הטריטוריה של דקר והנפתי לראווה את הדגל הצרפתי על המצודה הקטנה שלנו שנבנתה בדקר. [...] ניצלתי את ההזדמנות לבצע את פעולת ההשתלטות באחד מימי הרמדן, שהוא חג גדול לאוכלוסיה המקומית של חצי האי", הכריז לאופולד פרוט (Prôtet), המפקד העליון של האי גורה, באוזניו של שר הצי והמושבות הפריזאי. בהסבירו את יתרונותיה הכלכליים והמסחריים של ההשתלטות, דיווח כי מסר לציפיים המקומיים את דגל הטריקולור כדי ששיצבו אותו לאלתר מעל בקתות הקש שלהם.

מובאה זו - אשר פותחת את הפרק הראשון בספר "יצירת דקר האימפריאלית: היסטוריה וארכיטקטורה" - חושפת את מידת הקרבה והשילוב בין האינטרסים המסחריים ובין השיקולים הצבאיים של הצרפתים, לצד מידת הביטחון והחירות שחשו בהגיעם למרחב המערב אפריקאי. בה-בעת, היא מעידה על אופי החיים ששררו בדקר, חבל ארץ שלא היה ריק מתושבים, כפי שחלק מהקולוניזטורים רצו להאמין. לאמיתו של דבר זה היה מחוז בעל מאפיינים חברתיים, דתיים ואדריכליים עצמאיים, שהיו שונים בתכלית מהדימוי של אפריקה השחורה כ"ארץ ללא סימן חיים", שבה שררו "בדידות מוחלטת עם מונוטוניות עצובה", "דממת מוות" ו"זיהומי קדחת", כתיאורו המדכדך של הסופר הצרפתי בן התקופה פייר לוטי (Loti)¹.

דקר נתפסה כעיר החשובה ביותר מדרום לסהרה עבור הצרפתים, עד כדי כך שהפכה לסמל של הקולוניאליזם הצרפתי. הספר "יצירת דקר האימפריאלית", פרי עטה של ד"ר ליאורה ביגון, מתמקד בהבניית המרחב העירוני של דקר, בירת הפדרציה של מערב אפריקה הצרפתית בסנגל, אלא, בשונה מהספרות הענפה שהתמקדה בהשלכות הסוציו-אקונומיות של התפתחות ערים אלה לצד דפוסי ההסתגלות של המהגרים לחיי העיר החדשה, ביגון מתמקדת בהיבטים המורפולוגיים של האורבניזם הקולוניאלי, ובתפקידה של התרבות החזותית בייצור המרחב הקולוניאלי העירוני. כדבריה, היא בוחנת את מאפייני הייחודים של "האדריכלות של אירופה מחוץ לאירופה", ומצביעה על הסינקרטיזם החזותי המאפיין אותה

* ד"ר גל ונטורה היא היסטוריונית של אמנות, מרצה בכירה בחוג לתולדות האמנות באוניברסיטה העברית בירושלים. על תחומי העניין העיקריים שלה נמנים אמנות המאה ה-19, הנקה ואימהות באמנות, רפואה ותרבות חזותית, היסטוריה תרבותית של המשפחה, ייצוגי מוות ואיקונוגרפיה נוצרית באמנות מודרנית ועכשווית.

Dr. Gal Ventura is a senior lecturer at the Art History Department at the Hebrew University in Jerusalem. She is an art historian, and deals mainly with 19th century art, maternity and breastfeeding, medicine and visual culture, social history and socio-medical aspects of family, death and Christian iconography in modern and contemporary art

הפרק הראשון מתמקד בשלבי הקמתם של הישובים הראשונים בעקבות ההשתלטות הקולוניאלית בסנגל באמצע המאה התשע עשרה, עד קביעת דקר כבירת הפדרציה של אפריקה המערבית הצרפתית בראשית המאה העשרים. פרק זה בוחן במבט ביקורתי את מאפייני המרחב העירוני ביישובים הצרפתים הוותיקים, כגון סן לואי (Saint Louis), למול האדריכלות הוורנקולרית בפנים היבשת, ומתמקד במאפייני הצבאיים של הבניה שנוצרה למען האוכלוסייה האירופאית. בספרו *צרפת ודה-קולוניזציה* טען ההיסטוריון ריימונד בטס כי "להיסטוריה של האימפריה הקולוניאלית הצרפתית צורה אסימטרית: התחלות צנועות אך סופים גדולים."³ ברוח הנחה זו מסבירה ביגון כי התשתיות באזור הוקמו בחופזה בידי חיל ההנדסה (Corps de Génie), אשר חתר לבסס במהירות את ההשתלטות הצרפתית על שטח רחב ידיים שנפרס מסנגל במערב היבשת ועד ג'יבוטי במזרח. חשיבותה האסטרטגית והצבאית של סנגל הביאה לכיבוש הרשמי של חצי האי, ולהקמת נמל שהוקף במהרה במבנים שנועדו להגן על העיר המתהווה מפני כוחות אימפריאליים אחרים.

באותה עת שאפה צרפת לקדם את דוקטרינת האסימילציה, וליצור אינטגרציה בין הטריטוריות הזרות ובין האינטרסים של צרפת עצמה. אינטרסים אלה, שהיו בראש ובראשונה כלכליים ומסחריים, הובילו באופן בלתי נמנע את המנהל הצבאי לקדם מדיניות אימפריאלית אשר הדגישה את ההגמוניה התרבותית המערבית. גישה זו השתקפה בעיצוב הקלאסיציסטי של העיר המתהווה, שכללה כיכר מרכזית ורשת של רחובות הסלולים בה בדגם של שתי וערב ומגודרים בשורות של עצים, בהשראת המודל האוסמני של פריז המתחדשת. בשל צרכי ההגנה שעמדו בראש מעייניהם של האירופאים, המרכז העירוני כלל מצודות ומשלטים צבאיים מאבן, אשר העידו על הנוכחות הצבאית הבולטת במקום. אלה תרמו למשטור המרחב ולכפייה של ההיגיון המערבי על הנוף האנושי והטבעי כאחד, ואפשרו לאנשי הצבא שנעו ממחנה למחנה להסתגל במהירות למעבר. ואולם, ככל שגדלה האוכלוסייה הצרפתית בעיר, חל שינוי באופיה הצבאי של דקר, וסגנון הקסקרטיין פינה את מקומו לבתים פרטיים, מעודנים ונוחים, שהתאימו לצרכיהן המשתנים של המשפחות האירופאיות שהשתקעו במקום, גם אם באופן זמני.

הפרק השני, המתמקד במרחב האזרחי ובמגורים הפרטיים, בוחן את השכונות הראשונות שהוקמו בעיר משלהי המאה התשע עשרה ועד ראשית המאה העשרים, ואת התוכניות להפרדה גזעית בתכנון המגורים בעיר. תוכניות הסגרגציה, אשר עלו כבר במרוצת המאה התשע עשרה, התחזקו בראשית המאה העשרים בעקבות מודעות גוברת לבעיות תברואה, בראשן מגפת הדבר מ-1914, שהדאיגה את האירופאים שחיו בעיר. סוגיה זו גרמה למינהל הקולוניאלי לערער את דו-הקיום שאפיין את החיים בדקר – בשונה מהאפליה הגזעית על בסיס בלתי רשמי במושבות צרפתיות אחרות באותן שנים – ולהכריז לראשונה על הקמת שכונה נפרדת למגורי ה"ילידים"

מרשת מסועפת בה לאינדיווידואלים יש תפקיד אקטיבי.⁴ מיעוט התושבים הלבנים בדקר, אשר למעשה מעולם לא יועדה להתיישבות קבע בשל תנאי האקלים הטרופי והיובש השוררים בה, תרמה ודאי להקטנת החיכוך בין האוכלוסייה המקומית ובין הקהילה הלבנה, וכך הקשתה על החלת מודלים עירוניים בשטח למרות חופש הפעולה שניתן למתכננים האירופאים. בה בעת, ביגון מדגישה את אופיו הנינוח יחסית של המשא ומתן בעיר, אשר לא הוליד קונפליקטים אלימים אלא אינטראקציה פרטיקולארית שלבשה אופי מעשי שנבע מצרכי היום-יום של התושבים בדקר ומאופן השימוש שלהם במרחב העירוני. מאחר ובשונה מאזורים אחרים ביבשת, השליטה הקולוניאלית במערב אפריקה היתה רופפת וקלילה יחסית, יכלו התושבים המקומיים לאמץ את המודלים הקולוניאליים או לחילופין – לדחות אותם, תוך הסתת מערכות השליטה המקובלות ותיעולן לצרכי התושבים, ללא צורך בהסלמה או במאבק כוחני אלים.

קיומו של משא ומתן זה עולה בכירור מהדיון באדריכלות המקומית. בספרה יוצאת ביגון כנגד העמדה המקובלת, אשר ראתה באדריכלות הקולוניאלית ביטוי לסטנדרטיזציה, אחידות צורנית ותכנון ביורוקרטי, מתוך הנחה שגויה כי שליטת המנהל הקולוניאלי מנעה בהכרח כל ביטוי של יצירתיות ואינדיווידואליות. באמצעות שימוש בתצלומים אדריכליים, גלויות, מפות ותוכניות קרקע, במשולב עם חומרים ארכיוניים ומקורות טקסטואליים ממגוון רחב של דיסציפלינות העוסקים באדריכלות המקומית, מראה ביגון כי האדריכלות בדקר לא היתה העתק טריוויאלי של אדריכלות מערבית. האדריכלות הקולוניאלית, אשר שילבה בין השפעות סגנוניות וורנקולריות ובין התחשבות בתנאי האקלים המקומי, שיקפה אינטגרציה ייחודית בין תרבותו המיובאת של השליט הקולוניאלי, תרבות המיעוט הלבן, ומגוון התרבויות של הנתינים המקומיים.

במטרה לפענח את הפוליטיקה התרבותית של ייצוג המרחב האורבני בדקר, מציגה ביגון מספר שאלות מפתח, המנסות למפות את משמעויותיו המורכבות: כיצד בא השלטון הקולוניאלי לידי ביטוי בארכיטקטורה ובתכנון העירוני, וכיצד סייעו המבנים שהוא הקים לעיצוב השיח של האימפריה? אלו מודלים אדריכליים ומרחביים נבחרו לשם כך על ידי המינהל הקולוניאלי, ואלו אינטרסים הם באו לשרת? מה היתה מידת הרלוונטיות החומרית של עולם הדימויים הצרפתי עבור התושבים המקומיים וכיצד הם השפיעו על יצירת דקר הקולוניאלית? שלושת הפרקים המרכיבים את הספר מנסים להשיב על שאלות מורכבות אלה באמצעות דיון בשלב הראשון, השלב הצבאי של יצירת העיר מ-1862 ועד תום העשור הראשון של המאה העשרים; בשלב השני שאופיין בניסיון ליצור הפרדה גזעית במרחב האזרחי ובמגורים הפרטיים מ-1910 בקירוב ועד אחרי מלחמת העולם הראשונה; ולבסוף, דיון במרחב הציבורי של העיר שכלל משא ומתן בין הקלאסיציזם האירופאי ובין סגנונות מקומיים שחדרו אליה בהדרגה.

בהתבסס על סוגיות של עיצוב, צורה וסגנון אמנותי, היא מצביעה על הסינקרטיזם הייחודי שאפיין את המרחב הציבורי בדקר לאור המפגש החזותי בין הסגנון הניאו-קלאסי ("סגנון המנצח"), ובין הסגנון הניאו-סודני ("סגנון הפרוטקטור"), אשר ביטא שינוי מדוקטרינת האסימילציה – שלא הגיעה לכדי מימוש – לדוקטרינה הקולוניאלית הצרפתית של האסוציאציה, שחתרה לשימור של תרבויות מקומיות, ולו למטרת השקטה אפקטיבית של הנתונים באמצעות אימוץ סמליהם התרבותיים. ואולם, ביגון מראה כי התגשמות סגנון זה לא באה לידי ביטוי רק במבנים שהוקמו באפריקה המערבית הצרפתית, כדוגמת דקר, אלא גם בפרזי עצמה, במסגרת התערובות הבינלאומיות. יתרה מכך, רק לאחר שצורות אדריכליות אלה הוצגו כ"אחר אקזוטי" בפני הקהל האירופאי, הצליח סגנון זה לחדור לבניה המקומית בדקר ולשנות את צביונה הקלסיציסטי (ראו תמונות 2 ו-3).

תמונה 2: "סגנון המנצח". בית המשפט של דקר בסגנון ניאו-קלאסי מובהק ממוקם על ה"פלטו" שנבנה בתחילת המאה העשרים. כיום שוכן בו משרד החוץ (תצלום: ליאורה ביגון באדיבות הוצאת בר אילן).

ביגון מסבירה כי מערכות דימויים אלה היו חלק מתעמולה חזותית ששירתה את ממשלת הרפובליקה השלישית בניסיונותיה לחזק את מחויבותו של הדור הצעיר לפרויקט הקולוניאלי. כהמשך למשיכה של הצרפתים לאמנות החזותית של המזרח הקרוב באמצע המאה התשע עשרה, כמו גם לז'פוניזם הגואה במערב אירופה בשנות השישים של אותה מאה, כך התלהבו אנשי המערב בשלהי המאה מהאדריכלות הוורנקולרית האפריקאית, משיכה שתמשיך ותאפיין אמנים מערביים רבים - כדוגמת פאבלו פיקאסו ולודוויג קירשנר - בראשית המאה העשרים. משיכה זו הגיעה לשיאה בתערוכה העולמית של 1931, אשר הביעה את אמונתה ותקוותיה ביחס לקולוניאליזם בשנים הספורות שקדמו למלחמת העולם השנייה, תוך הבעת כבוד לנתונים של הטריטוריות הקולוניאליות. עם זאת, עצם העובדה שסינקרטיזם חזותי

(שכונת ה"מדינה"). שכונה זו (ראו תמונה 1) שהוקמה לכאורה כאמצעי להילחם במגפת הדבר, אופיינה בבניה מקש, בוץ וקורות עץ, למול שכונת ווילות מוצלת וירוקה שכללה מבני אבן עם וורנדה שנועדו למגורי פקידי המינהל הצרפתיים (שכונת ה"פלטו"). ואולם, יוזמה זו נתקלה בהתנגדות עזה בקרב תושבי המקום, אשר ניצלו פרצות בצד הקולוניאלי בכדי לסכל את תוכנית ההפרדה בין הקהילה הלבנה ובין שאר תושבי המקום. עצם ההכרזה על דקר ב-1902 כבירת הפרציה של אפריקה המערבית הצרפתית, לצד הדוקטרינה של האסימילציה, שברוחה נתפסה דקר כאחד מפרווריה המרוחקים של פרזי, הקשו אף הן על אפשרות לאכוף סגרגציה גזעית רשמית בעיר.

תמונה 1: אחד מרחובות שכונת ה"מדינה" כיום. הרחובות עדיין בלתי סלולים. מימין אחד מבתי קורות העץ הראשונים מהעשור השני של המאה העשרים (תצלום: ליאורה ביגון באדיבות הוצאת בר אילן).

הפרק השלישי והאחרון מתמקד במבנים ציבוריים שנועדו למנהל, לפולחן דתי, למסחר ולתעבורה, ובוחר את משמעות המרחב הציבורי בדקר מראשית המאה העשרים ועד העשור שבין מלחמות העולם. לאחר שלב ההשתלטות על המושבה, שלוה בהסדרת המרחב העירוני על פי מאפייני גזע ומעמד, בשנות השלושים של המאה העשרים חל שינוי בכל הנוגע למסורות דוקטריניות שנועדו למרחב הציבורי, אשר התחשבו גם אם באופן סלקטיבי ומבוקר – בתרבויות המקומיות. עד העשור הראשון של המאה העשרים לא נחשבה האדריכלות הוורנקולרית באפריקה המערבית כמקור ראוי להשראה בעיני אנשי המינהל הקולוניאלי, הן בשל חומרי הבניה הארעיים שאפיינו אותה, והן בשל צורותיה ומימדיה הצנועים. ואולם, ברבע הראשון של המאה העשרים החל המינהל הקולוניאלי לחפש אחר מונומנטים מקומיים ראויים לחיקוי בעבור האדריכלות הציבורית, שיתנו ביטוי חזותי לתרבות המקומית. באמצעות בחינת מדיניות המינהל הקולוניאלי בכל הנוגע לשיום רחובות ולהצבת פיסול ציבורי בעיר, בוחנת ביגון בפרק זה את הגוונים שנוצרו בתוך הזהות הקולוניאלית.

המעלה תובנות בכל הנוגע לתופעות אדריכליות מקבילות בימינו אנו.

ביגון שואלת בהקדמה לספרה, ובצדק, מדוע לא מוקדשים קורסים בחוגים להיסטוריה ולתולדות האמנות לתרבות ולאמנות חוץ אירופאים. כהיסטוריונית של צרפת במאה ה-19 אני שותפה לתקוותה כי ספר זה יתרום לעמנום האירוצנטריות השולטת בשיח המקומי, ויחדד את הכבוד למה שנשפט על ידינו, שלא בצדק, כ"אחר". בספריו אודות הנזילות של המודרניות העכשווית טען הסוציולוג זיגמונט באומן כי ה"אחר" אינו אלא דמות שנוצרה על ידי החברה המודרנית, אשר בנסותה לארגן את החלל הפיזי והחברתי, יצרה סוג של פסולת אנושית, המעוררת פחד מעצם הקושי לסווגה. בתרבות העכשווית הנזילה, בה חל נתק בין זהות לבין לאומיות, והאדם "מרגיש בבית בכל מיליה תרבותי, בלי לראות באף מיליה כזה בית", כהגדרתו של באומן, מתפתחת "הזכות לשונות". ספרה רב-העניין של ביגון מעורר תובנות בעידן של הגירה גוברת וצמיחה גלובלית של פזורות אתניות. בשונה מהרצון לתרבות את ה"אחר" במאה התשע עשרה, אשר ביטא אופטימיזם (האמונה ביכולת ההשתנות של האדם) ואוניברסליזם (ההנחה שאידיאל הטבע האנושי זהה תמיד), המציאות המורכבת מעידה על כך שבימינו פתיחות וכבוד לזולת חיוניים מתמיד. "האוניברסליות של האנושות אינה מנוגדת לרבגוניות של צורות החיים האנושיות" סבר באומן. "תחושת הביטחון משני צידי המתרס היא תנאי הכרחי לקיומו של דו-שיח בין תרבויות. בלעדיו, הסיכוי שקהילות יפתחו זו אל זו [...] קלוש, בלשון המעטה. לעומת זאת, יחד איתה, סיכוייה של האנושות ורודים".

הערות

1. פייר לוטי, *סיפור אהבה של ספא*, 1883, מצוטט בספרה של ביגון, עמ' 43.
2. מישל פוקו, *תולדות המיניות I: הרצון לדעת* (תרגם מצרפתית: גבריאל אש), תל-אביב, 2000, עמ' 66. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
3. מצוטט בספרה של ביגון, עמ' 45.
4. ברוננו לאטור, "מעולם לא היינו מודרניים: מסה באנתרופולוגיה סימטרית – מבחר פרקים", *תיאוריה וביקורת* 26, 2005, 51-60; יהודה שנהב, "על הכלאה וטיהור אצל ברוננו לאטור", *תיאוריה וביקורת* 26, 2005, עמ' 80-81.
5. Zygmunt Bauman, *Postmodern Ethics*, Oxford: Blackwell, 1993.
6. זיגמונט באומן, *תרבות בעולם מודרני נזיל*, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 2011, עמ' 49-65.

זה התבטא בבניה בשכונות האפריקאיות של העיר, ולא במערה, מעידה על המורכבות הטמונה בשינוי הסגנוני. יתר על כן, העובדה שהדוגמא הבולטת ביותר לבניה מעורבת זו במערב העיר עלתה מהקתדרלה המקומית, בעיר ובמדינה בה כמעט כל התושבים היו ועדיין מוסלמים, יש בה כדי להעיד על מורכבותו של הקולוניאליזם התרבותי, שביטא כבוד למורשת המקומית, בד בבד עם הרצון "לתרבת" ו"למערב" אותה. "הקולוניאליזם" - מסבירה ביגון – "טמן אפוא בחובו סתירות פנימיות רבות וכך יצר באופן בלתי נמנע תופעות היברידיות שחתרו תחתיו" (עמ' 165).

תמונה 3: "סגנון הפרוטקטור". בתמונה בית היולדות הישן (Maternité) בדקר בואכה שכונת ה"מדינה". למבנה כניסה מונומנטלית השואבת השראתה מאדריכלות הבוץ המונומנטלית של מסגדי ערי הסאהל דג'נה וטימבוקטו. הבטון צבוע בגווני אוקר כדי לאזכר את גווני האדמה של האדריכלות הוורנקולרית, אך הוא נכפף לעקרונות הסימטריה הנוקשה של בית הספר הפריזאי לאמנויות יפות (תצלום: ליאורה ביגון באדיבות הוצאת בר אילן).

ניתן לראות בסנתטיזם היברידי זה ביטוי מרתק למושג המודרניות, למרות האוריינטציה המערבית הבולטת של המונח. בספרו *מעולם לא היינו מודרניים* טען הסוציולוג הצרפתי ברוננו לאטור כי מודרניות אינה תקופה, אלא עמדה פרדוקסלית, המוגדרת בידי שני עקרונות סותרים הפועלים בעת ובעונה אחת. הראשון – הכלאה (היברידיזציה) – מתאר נטיה לערבוב של מושגים הנחשבים ניגודיים, כמו טבע ותרבות. השני – טיהור (פיוריפיקציה) – מדגיש דווקא את ההפרדות האנתולוגיות בין אותם מושגים. הפרדוקס של המודרניות – אשר יוצרת יצורי כלאיים שאת קיומם היא מכחישה – טמון במתח המתמיד בין המציאות ההיברידית בה אנו חיים ובין ההפרדות הקטגוריאליזם שאנו יוצרים. ניתן לראות בשלביה האחרונים של העיר דקר, בטרם קיבלה סגל את עצמאותה, יצור כלאיים מודרני מעין זה, המשלב בין הכלאה ובין טיהור, וכך יוצר סינתטיזם היברידי מרתק,